

Коледж приватного вищого навчального закладу
«Кіровоградський інститут державного та муніципального управління
Класичного приватного університету»

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Сімейне право

підготовки молодшого спеціаліста

галузь знань **1301 «Соціальне забезпечення»**

спеціальність **5.13010101 «Соціальна робота»**

(Шифр за ОПІ ПІ 7)

Кіровоград – 2016 рік

Програма навчальної дисципліни «Сімейне право» для студентів за спеціальністю 5.13010101 «Соціальна робота»

Розробник: викладач циклової комісії з правознавства Зеленко І.П.

Обговорено та рекомендовано до Науково-методичною комісією ПВНЗ «Кіровоградський інститут державного та муніципального управління Класичного приватного університету»

Протокол від 08 вересня 2016 року № 1

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Сімейне право» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки молодшого спеціаліста за спеціальністю «Соціальна робота».

Предметом вивчення навчальної дисципліни складають особисті немайнові та майнові відносини, які випливають із шлюбу, споріднення, усиновлення, опіки та піклування, прийняття дитини в сім'ю для виховання та з інших підстав, які не заборонені законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства і базуються на рівності та майновій самостійності їх учасників.

Міждисциплінарні зв'язки: право соціального забезпечення, адміністративне право.

Програма навчальної дисципліни складається з наступних змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Загальні положення сімейного права. Шлюб.

Змістовий модуль 2. Права та обов'язки батьків та дітей та інших членів сім'ї та родичів.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення курсу «Сімейне право» полягає в тому, щоб студенти засвоїли основні поняття і принципи сімейного права, його значення в житті людей.

Загальноосвітня (навчальна) – сприяти становленню сучасного висококваліфікованого фахівця-юриста; на підставі вивчення сімейного права як специфічного соціального явища.

Розвиваюча – формувати й розвивати правові знання студентів, навчити їх аналізувати нормативно-правові акти та інші документи, виробити навички самостійного аналізу державно-правових явищ, уміння застосовувати отримані знання при оцінюванні конкретної ситуації, сприяти оволодінню уміннями та навичками, які потрібні у професійній діяльності.

Виховна – формувати переконання та ціннісні орієнтації студентів відповідно до ідеалів гуманізму, демократії, соціальної справедливості, поваги до особистості, виховувати активну громадську позицію, сприяти усвідомленню ролі та значення юридичної діяльності в становленні Української держави; сприяти розвитку в майбутніх юристів правової свідомості і правової культури, професійних й особистих якостей.

Завдання вивчення курсу «Сімейне право»:

- отримання, засвоєння та систематизація знань з дисципліни «Сімейне право»;

- набуття здатності аналізувати сімейні правовідносини та застосовувати нормативно-правові акти;

- оцінка чинної сімейно-правової регламентації, з метою формування уявлень про необхідність та корисність тих чи інших вдосконалень, змін в законодавстві та правозастосовчій практиці.

У результаті вивчення сімейного права України студенти мають:

Знати:

- законодавчі акти, які регламентують сімейні правовідносини в Україні;
- поняття сімейних правовідносин, шлюбу, умови та порядок вступу та розірвання шлюбу, визнання його недійсним;
- особливості майнових та немайнових прав подружжя, батьків та дітей;
- основні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.

Вміти:

- розмежовувати юридичні поняття галузі сімейного права;
- аналізувати законодавчі акти, що регулюють сімейні правовідносини;
- розв'язувати прикладні завдання зі сфери сімейного права, виробити правильну позицію у справі.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 54 годин 1,5 кредита ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Загальні положення сімейного права.

Шлюб

Тема 1. Поняття та принципи сімейного права.

Поняття сімейного права як галузі права, його предмет. Диспозитивний та імперативний методи регулювання в сімейному праві. Принципи сімейного права. Система сімейного права. Місце сімейного права у правовій системі України. Етапи розвитку сімейного права. Джерела сімейного права: законодавство, договір, звичай. Сімейний кодекс України. Співвідношення Сімейного кодексу України і цивільного законодавства.

Тема 2. Сімейні правовідносини.

Характеристика особливостей сімейно-правових взаємовідносин. Учасники сімейних відносин. Сім'я в соціологічному та правовому значеннях. Етапи розвитку сім'ї. Загальні та спеціальні ознаки сім'ї. Право особи на сім'ю. Особисті та майнові сімейні правовідносини. Суб'єкти та об'єкти сімейних правовідносин, юридичні факти виникнення сімейних правовідносин. Юрисдикційна та неюрисдикційна форми захисту сімейних правовідносин. Державна охорона сім'ї.

Тема 3. Загальні положення про шлюб. Порядок і умови його укладання.

Поняття та ознаки шлюбу. Конкубінат: історія та сучасність. Умови укладення шлюбу. Виникнення права на шлюб. Шлюбний вік. Добровільність шлюбу. Свобода шлюбу та її межі. Перешкоди до укладення шлюбу. Особи, які не можуть перебувати в шлюбі між собою. Державна

реєстрація шлюбу, її правове значення. Заява про реєстрацію шлюбу. Заручини, правові наслідки відмови від шлюбу. Час, місце та порядок реєстрації шлюбу.

Тема 4. Визнання шлюбу недійсним.

Поняття та правова природа недійсності шлюбу. Підстави недійсності шлюбу. Абсолютна та відносна недійсність шлюбу. Санація недійсного шлюбу. Порядок анулювання актового запису про шлюб та визнання шлюбу недійсним. Особи, які мають право на звернення до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним. Момент, з якого шлюб є недійсним. Загальні та особливі правові наслідки недійсності шлюбу та їх види. Визнання шлюбу неукладеним.

Тема 5. Права та обов'язки подружжя

Особисті права й обов'язки подружжя. Поняття права власності подружжя. Право подружжя на спільне майно. Роздільна власність подружжя.

Тема 6. Договірний режим майна подружжя та аліментні зобов'язання

Договірний режим майна подружжя. Поділ майна подружжя. Поняття шлюбного договору. Правовий режим майна подружжя за шлюбним договором. Укладення та зміст шлюбного договору. Аліментні зобов'язання подружжя. Аліментні зобов'язання колишнього з подружжя. Позбавлення одного з подружжя права на утримання. Припинення права одного з подружжя на утримання.

Тема 7. Припинення шлюбних правовідносин

Смерть, оголошення одного з подружжя померлим, розірвання шлюбу як підстави припинення шлюбу. Розірвання шлюбу в судовому порядку: Розірвання шлюбу в адміністративному порядку: Визнання розірвання шлюбу фіктивним. Момент припинення шлюбу. Правове значення реєстрації розірвання шлюбу. Поновлення шлюбу після його розірвання. Правові наслідки припинення шлюбу особистого немайнового та майнового характеру. Режим окремого проживання подружжя. Підстави, порядок встановлення та припинення сепарації. Правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Права та обов'язки батьків та дітей та інших членів сім'ї та родичів

Тема 8. Підстави виникнення прав та обов'язків батьків та дітей.

Встановлення походження дітей. Загальні правила визначення материнства і батьківства. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають та не перебувають у шлюбі між собою. Визнання та встановлення батьківства за рішенням суду. Оспорювання батьківства, материнства.

Тема 9. Права та обов'язки батьків і дітей

Особисті немайнові права й обов'язки батьків і дітей. Порядок визначення прізвища, імені, по батькові дітей. Вирішення спорів, пов'язаних

з місцем проживання дітей. Підстави та наслідки позбавлення батьківських прав. Майнові правовідносини батьків і дітей. Обов'язок батьків щодо утримання неповнолітніх дітей. Припинення права на аліменти. Обов'язок батька, матері утримувати повнолітніх дітей. Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків.

Тема 10. Усиновлення як форма влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування

Поняття усиновлення. Особи, які можуть бути усиновленими. Особи, які можуть бути усиновлювачами. Умови усиновлення та порядок його здійснення. Таємниця усиновлення. Недійсність усиновлення. Скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Тема 11. Інші форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування

Поняття і значення опіки та піклування в сімейному праві. Встановлення опіки та піклування. Права й обов'язки суб'єктів правовідносин з опіки та піклування. Припинення опіки (піклування). Патронат над дітьми. Прийомна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.

Тема 12. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів

Поняття інших членів сім'ї та родичів в сімейному праві. Особисті немайнові права й обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Майнові права й обов'язки діда, баби, прадіда, прабаби, онуків, правнуків, брата, сестри, вітчима, мачухи, пасинка, падчерки. Аліментні обов'язки фактичних вихователів і вихованців.

3. Рекомендована література

Базова література

1. Апопій І.В. Сімейне право України: Підручник / І.В. Апопій. – К. : ЦУЛ, 2011. – 359 с.
2. Гузь Л.Є., Гузь А.В. Судово-практичний коментар до Сімейного кодексу України / Л.Є. Гузь, А.В. Гузь. – Х., 2011. – 576 с.
3. Дякович М.М. Сімейне право України : навчальний посібник / М.М. Дякович. – К. : Правова єдність, 2012. – 512с.
4. Лепех С.М. Сімейне право України: навч. посібник / С.М. Лепех. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. – 318с.
5. Мироненко В.П. Сімейне право України : підручник / В.П. Мироненко, С.А. Пилипенко ; за заг.ред. В.П. Мироненко. – К. : Правова єдність, 2008. – 477с.
6. Ромовська З.В. Українське сімейне право: Підручник / З. Ромовська — К. : Правова єдність, 2009 – 500с.
7. Сімейне право України: Підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 340с.
8. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. Ред. С.Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С.Я. КНТ, 2008 . – 1248 с.
9. Харитонов Є.О. Сімейне право України: Навчальний посібник. – К.: Істина, 2008. – 200 с.

Додаткова література

1. Аблятіпова Н. А. Правова природа фіктивного шлюбу за сімейним законодавством / Н. А. Аблятіпова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – №2. – С.107-109.
2. Аблятіпова Н. А. Правовий аспект виховання дитини: карати чи помилувати? / Н. А. Аблятіпова // Кримський юридичний вісник : зб.наук.ст. / МВС України, КЮІ ОДУВС; [ред.кол.: В.В.Кононопльов (голова) та ін.]. – Сімферополь : КЮІ ОДУВС, 2009. – Вип. 1(5). – С.231-237.
3. Андрущенко Т. Особливості укладення аліментного договору між колишнім подружжям / Т. Андрущенко // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – №3. – С.33-35.
4. Апопій І. Класифікація підстав недійсності шлюбу / І. Апопій // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1. – С.128-130.
5. Балко О. Становлення інституту шлюбу в римському праві та у країнах романо-германського типу правової системи / О. Балко // Віче. – 2010. – № 12. – С.5-8.
6. Березовська К. Правові перешкоди на шляху розвитку усиновлення дітей-громадян України іноземцями / К. Березовська // Юридичний вісник. – 2012. – №1. – С.82-88.
7. Бирилюк О. М. Антропологія шлюбу: історико-правовий погляд / О. М. Бирилюк // Держава і право. – 2011. – №2(52). – С.128-134.

8. Бойко Ж. Приймна сім'я як альтернативна форма влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування / Ж. Бойко // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – №11. – С.94-96.
9. Бойко Ж. Форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування / Ж. Бойко // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – №6. – С.65-68.
10. Главацький М. В. Правові аспекти усиновлення іноземцями українських дітей, які є громадянами України / М. В. Главацький // Держава і право. – 2011. – №2(52). – С.309-314.
11. Гончарова О. С. Об'єктивна сторона незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння) / О. С. Гончарова // Екологія. Економіка. Право : спец. вип. № 3 у 2-х ч.: зб. допов. Всеукр. наук.-практ. конф."Екологія. Економіка. Право", м.Луганськ, 20 травня 2009 р. / МВС України, ЛДУВС ім. Е.О.Дідоренка; [ред. кол.: Комарницький В.М.(голова) та ін.]. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2010. – №Ч.2. – С.108-113.
12. Гончарова О. С. Проблеми кримінально-правового регулювання незаконного усиновлення (удочеріння) / О. С. Гончарова // Проблеми вдосконалення законодавства про протидію відмиванню злочинних доходів і корупції (Донбаські правові читання) : матеріали міжнар.наук.конф. ... у 3-х ч. (м. Луганськ, 15 травня 2009 р.) / ЛДУВС ім.Е.О. Дідоренка; [ред.кол.: В.М. Комарницький (голова) та ін.]. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2010. – №спец.вип. № 8 : ч. 1. – С. 115 - 123.
13. Гопанчук В. Інститут фактичного шлюбу у вітчизняному законодавстві // Вісник прокуратури. – 2007. – № 11. – С. 100–105.
14. Губанова О. В. Організаційно-правове регулювання усиновлення в Україні : автореферат дис. ... канд.юрид.наук (12.00.07) / О. В. Губанова ; Акад.праці і соціал.відносин Федерац.проф.спілок України; наук.кер. О.В. Артеменко. – К., 2011.
15. Дякович М. Визнання шлюбного договору недійсним / М. Дякович // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XVI регіон.наук.-практ.конф. (8-9 лютого 2010 р.) / ЛНУ ім.І.Франка, Юрид.фак.; [ред.кол.: Рабінович П.М. (голова) та ін.; наук.ред. Бурдін В.М.]. – Львів : ЛНУ ім.І.Франка, 2010. – С.173-174.
16. Дякович М. М. Правове регулювання "фактичних шлюбних відносин" / М. М. Дякович, С. В. Сенік // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – №2. – С.37-43.
17. Дячук Л. В. Волевиявлення суб'єктів шлюбу в класичний період історії візантійського права / Л. В. Дячук // Держава і право. – 2011. – №1(51). – С.146-152.
18. Дячук Л. В. Особисті відносини подружжя за нормами ранньовізантійського права / Л. В. Дячук // Держава і право. – 2011. – №4 (54). – С.112-118.
19. Євко В. Ю. Основні протиріччя правового регулювання міждержавного усиновлення в Україні / В. Ю. Євко, С. М. Кравчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 12. – С.46-54.

20. Євко В. Ю. Правовий режим майна осіб, між якими був зареєстрований недійсний шлюб, визнаний недійсним за рішенням суду / В. Ю. Євко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 6. – С.90-102.
21. Жеребной І. Особливості захисту прав дітей у ході розгляду цивільних справ щодо батьківства та материнства / І. Жеребной // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – №8. – С.117-120.
22. Закирова С. А. Брак как юридический факт / С. А. Закирова // Юрист-правовед. – 2011. – №3. – С.124-127.
23. Зозуля Н. Вартість батьківських прав по-українськи / Н. Зозуля // Юридичний журнал. – 2012. – №5. – С.92-94.
24. Івашкова Т. О. До питання правових наслідків перебування у фактичних шлюбних відносинах / Т. О. Івашкова // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : сер. Юридична : зб. наук. праць / ЛьвДУВС ; [ред. кол. : О.К. Марін (голова) та ін.]. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – : Вип. 2. – С.110-117.
25. Кириченко К. А. Право ребенка знать своих родителей в контексте вспомогательной репродукции человека: национальные и международные тенденции / К. А. Кириченко // Международное публичное и частное право. – 2012. – №2. – С.5-7.
26. Кириченко Т. С. До питання про необхідність універсального поняття "сім'я" / Т. С. Кириченко // Право і безпека. – 2010. – №2. – С. 190 - 193.
27. Ковальський В. Батьки і діти: "виховання" штрафом / В. Ковальський // Іменем закону. – 2012. – № 27. – С.14-15.
28. Комарук І. А. Шляхи вирішення питань, пов'язаних з міжнародним усиновленням: Гаазька Конвенція про захист дітей та співпрацю щодо міжнародного усиновлення від 29 травня 1993 року / І. А. Комарук // Держава і право. – 2010. – №2(48). – С. 572 - 578.
29. Кондратьєва О. Таємниця усиновлення під загрозою / О. Кондратьєва // Юридичний вісник України. – 2012. – №35. – С.12.
30. Коренга Ю. Питання, які стосуються встановлення батьківських прав за використання сурогатного материнства / Ю. Коренга // Право України. – 2012. – №3-4. – С.511-514.
31. Коренга Ю. В. Договір сурогатного материнства / Ю. В. Коренга // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 5. – С.133-137.
32. Кубишкіна В. Генезис інституту усиновлення в сімейному праві / В. Кубишкіна // Віче. – 2010. – № 20. – С.24-26.
33. Кузько А. О явлении правового гермафродита: Проблемы, связанные со сменой пола, в рамках Семейного кодекса Украины // Юридическая практика. – 2007. – № 33 (14 авг.). – С. 13.
34. Кухар А. О. Актуальні питання удосконалення інституту міжнародного усиновлення / А. О. Кухар // Держава і право. – 2010. – №2(48). – С. 407 - 412.
35. Кухар А. О. Юридичні аспекти застосування сурогатного материнства / А. О. Кухар // Держава і право. – 2010. – №3(49). – С.314-321.
36. Ларченко М. О. Чинники криміналізації сімейно-побутових відносин / М. О. Ларченко // Держава і право. – 2011. – №2(52). – С.434-439.

37. Лахнюк Л. Новостворені форми влаштування дітей-сиріт / Л. Лахнюк // Вісник прокуратури. – 2010. – № 6. – С. 42 - 46.
38. Левківський Б. Юридична природа договору про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно / Б. Левківський, Є. Виговська // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – №6. – С.61-64.
39. Лепех С. Підстави, порядок та правові наслідки позбавлення батьківських прав / С. Лепех // Вісник Львівського університету : зб. ст. і наук. праць / Львів.нац.ун-т ім.І.Франка ; [ред.кол.: Нор В.Т. (відп.ред.) та ін.]. – Львів : ЛНУ ім.І.Франка, 2010. – Вип. 51. – С.175-181.
40. Липець, Л. В. Етапи формування шлюбного договору / Л. В. Липець // Судова практика. – 2010. – № 11-12. – С.3-9.
41. Литвиненко Л. Ю. Реєстрація шлюбу громадян України з іноземцями / Л. Ю. Литвиненко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 11. – С.26-28.
42. Малишев О. О. Деякі особливості опіки і піклування над неповнолітніми в Україні за доби Російської імперії / О. О. Малишев // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка : наук.-теорет. журн. / МВС України , ЛДУВС ім.Е.О.Дідоренка ; [ред. кол.: Комарницький В.М. (голова) та ін.]. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2011. – Вип. № 1. – С.31-45.
43. Митракова І.Г. Особисті немайнові права подружжя як об'єкти судового захисту // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 1. – С. 44–48.
44. Німак М. Особливості порушення справ, що виникають із шлюбних правовідносин / М. Німак // Право України. – 2010. – №6. – С.200-207.
45. Німак М. Участь заінтересованих осіб у справах про надання права на шлюб / М. Німак // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XVII регіон.наук.-практ.конф. (3-4 лютого 2011 р.) / ЛьвДУ ім.І.Франка, Юрид.фак.; [ред.кол.: Рабінович П.М. (голова) та ін.; наук.ред. Бурдін В.М.]. – Львів : ЛНУ ім.І.Франка, 2011. – С. 177 - 178.
46. Німак М. Участь органу опіки та піклування в справах, що виникають із шлюбних правовідносин / М. Німак // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XVI регіон.наук.-практ.конф. (8-9 лютого 2010 р.) / ЛНУ ім.І.Франка, Юрид.фак.; [ред.кол.: Рабінович П.М. (голова) та ін.; наук.ред. Бурдін В.М.]. – Львів : ЛНУ ім.І.Франка, 2010. – С.194-196.
47. Німак М. О. Проведення у справах про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей / М. О. Німак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : Серія юридична:зб. наук. праць / ЛьвДУВС ; [ред. кол. : Б.В. Щур (голова) та ін.]. – Львів : ЛьвДУВС, 2010. – вип. 2. – С.97-107.
48. Овчаренко А. Визнання реєстрації та розірвання шлюбу за двосторонніми міжнародними договорами, укладеними Україною / А. Овчаренко // Юридичний журнал. – 2010. – №N 10. – С.21-34.

49. Озель В. Форми укладення шлюбу в Україні у дохристиянські часи (історико-правове дослідження) / В. Озель // Юридична Україна. – 2010. – № 10. – С.29-33.
50. Озель В. І. Правове регулювання припинення шлюбу на українських землях у другій половині 17-19 ст. / В. І. Озель // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 1. – С.91-95.
51. Ольховик Л. А. Деякі колізійні питання змішаних шлюбів / Л. А. Ольховик, В. Б. Смотрицький // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – №1. – С.93-94.
52. Ольховик Л. А. Поняття та умови виникнення усиновлення / Л. А. Ольховик // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – №4. – С.115-117.
53. Онишко О. Б. Майнові відносини подружжя за законом відповідно до шлюбно-сімейного законодавства України, Польщі та Німеччини / О. Б. Онишко // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – №3. – С.36-39.
54. Онишко О. Б. Права та обов'язки подружжя щодо утримання до і після розірвання шлюбу / О. Б. Онишко // Економіко-правовий часопис : зб.наук.праць / ЛьвДУВС; [ред.кол.: О.К. Марін (гол.ред.) та ін.]. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – : Вип. 2. – С.252-260.
55. Падучак О. І. Новітні норми порядку розірвання шлюбу: деякі питання з практики застосування / О. І. Падучак // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 4. – С.147-149.
56. Прийменко О. Правове регулювання процедури підтвердження факту утриманства при призначенні пенсії у зв'язку з втратою годувальника / О. Прийменко // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – №8. – С.121-124.
57. Радзівська В. В. Права людини нового покоління та їх міжнародно-правове регулювання / В. В. Радзівська // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2010. – №5. – С.65-70.
58. Реалізація державної політики стосовно дітей, молоді, сімей та затвердження гендерної рівності в суспільстві на території Донецької області : матеріали регіон. круглого столу, м.Донецьк, 18 лютого 2009 р. / МВС України; ДЮІ; ЛДУВС ім. Е.О.Дідоренка; [орг. ком. Бесчастний В.М. (голова) та ін.]. – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС ім.Е.О.Дідоренка, 2010. – 216 с. – Бібліогр. в кінці ст. – : 15,00.
59. Ригіна О. Загальні засади становлення та розвитку інституту усиновлення (удочеріння) у США / О. Ригіна // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – №1. – С.10-13.
60. Ригіна О. Закон про усиновлення дітей 1851 року штату Массачусетс - перша спроба правового регулювання проблеми усиновлення в США / О. Ригіна // Право України. – 2011. – №9. – С.266-273.
61. Ригіна О. США : окремі питання підсудності справ щодо всановлення опіки над дітьми / О. Ригіна // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XVII регіон.наук.-практ.конф. (3-4 лютого

- 2011 р.) / ЛьвНУ ім.І.Франка, Юрид.фак.; [ред.кол.: Рабінович П.М. (голова) та ін.; наук.ред. Бурдін В.М.]. – Львів : ЛНУ ім.І.Франка, 2011. – С.85-86.
62. Ригіна О. США: визначення місця проживання дитини після розірвання шлюбу її батьків (історія розвитку проблеми) / О. Ригіна // Вісник Львівського університету : Сер.юридична: наук.-практ.зб.ст. / ЛьвНУ ім. І. Франка; [ред.кол.: В.Т. Нор (голова) та ін.]. – Львів : ЛьвНУ, 2011. – Вип. 54. – С.81-88.
63. Романюк Я. М. Цивільно-правові наслідки договорів, укладених одним із подружжя / Я. М. Романюк // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – №7. – С.42-48.
64. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України : наук.-практ.коментар: із змін. та доп. станом на 1 вересня 2008 р. / З. В. Ромовська. – Вид.3-є, перероб.і доп. – К. : ВАВ"Правова єдність", 2009. – 432 с.
65. Ромовська З. В. Українське сімейне право : підручник: акад.курс / З. В. Ромовська ; МОН України. – К. : Правова єдність, 2009. – 500 с. : портр.на 4 с. опр. – Бібліогр. в підряд.прим. – : В опр.: 48,00. (1 екз.).
66. Рубець І. Визначення походження дитини від батьків, які перебувають між собою у шлюбі / І. Рубець // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XVIII регіон.наук.-практ.конф. (26-27 січня 2012 р., м.Львів) / ЛьвНУ ім.І.Франка, Юрид.фак.; [ред.кол.: П.М. Рабінович (голова) та ін.; наук.ред. В.М. Бурдін]. – Львів, 2012. – С.193-194.
67. Рубець І. Застосування допоміжних репродуктивних технологій: суб'єктний склад і його законодавчі обмеження / І. Рубець // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – №8. – С.68-73.
68. Рудий Н. Я. Інститут опіки та піклування в українському ранньофеодальному суспільстві / Н. Я. Рудий // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : Серія юридична:зб. наук. праць / ЛьвДУВС ; [ред. кол. : Ортинський В.Л. (голова) та ін.]. – Львів : ЛьвДУВС, 2009. – вип. 4. – С.33-40.
69. Рудий Н. Я. Розвиток інституту опіки і піклування на українських землях у складі Російської імперії (18-поч. 19 ст.) / Н. Я. Рудий // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – №1. – С.121-129.
70. Сінцов Г. Правові засади запровадження процедури сімейної медіації у роботі органу опіки та піклування / Г. Сінцов, Р. Балабан // Юридичний журнал. – 2012. – №2. – С.66 - 68.
71. Стоянова Т. А. Таємниця усиновлення / Т. А. Стоянова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – №4. – С.113-115.
72. Тавлуй О. Розмежування складу злочину, передбаченого статтею 169 Кримінального кодексу України, з іншими складами злочинів і правопорушеннями / О. Тавлуй // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – №7. – С.98-101. – Ст. 169 ККУ предбачає кримінальну відповідальність за неправомірні дії щодо усиновлення (удочеріння).
73. Таланов Ю. Ю. Актуальні проблеми сурогатного материнства в законодавстві України / Ю. Ю. Таланов // Вісник Харківського національного

університету внутрішніх справ : зб.наук.праць / МВС України, ХНУВС; [ред.кол.: О.М.Бандурка (відп.ред.) та ін.]. – Х. : ХНУВС, 2012. – : вип. 1(56). – С.360-368.

74. Телічак І. Державна допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування / І. Телічак // Юридичний журнал. – 2010. – №N 5. – С.88-90.

75. Тодорович А. О. Особливості посвідчення договорів відчуження спільного майна подружжя / А. О. Тодорович // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 5. – С.133-135.

76. Труба В. І. Визнання шлюбу недійсним і визнання шлюбу неукладеним за СК України / В. І. Труба // Південноукраїнський правничий часопис. – 2011. – №1. – С.108-211.

77. Узагальнення практики розгляду судами цивільних справ про усиновлення дітей, позбавлення батьківських прав, встановлення опіки та піклування над дітьми: (витяг) // Судова практика. – 2012. – № 4 -5. – С.181-225.

78. Фучеджі, В. Д. Щодо умов шлюбного договору / В. Д. Фучеджі, Т. В. Бахчеван // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – №3. – С.85-86.

79. Цал-Цалко Ю. Ю. Дискусійні погляди щодо поняття спільного майна подружжя / Ю. Ю. Цал-Цалко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – №2. – С.88-90.

80. Чумак Ю. Вступ працівника у шлюб: зміни у кадрових документах / Ю. Чумак, К. Забродська // Праця і закон. – 2012. – №4. – С.22-25.

81. Шама Н. Підстави розірвання шлюбу / Н. Шама // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XVIII регіон.наук.-практ.конф. (26-27 січня 2012 р., м.Львів) / ЛьвНУ ім.І.Франка, Юрид.фак.; [ред.кол.: П.М. Рабінович (голова) та ін.; наук.ред. В.М. Бурдін]. – Львів, 2012. – С.208-210.

82. Шама Н. Підстави та порядок припинення шлюбу / Н. Шама // Юридичний журнал. – 2012. – №5. – С.78-82.

83. Шепелева Н. В. Про практику розгляду судами справ про надання дозволу на виїзд дитини за кордон без згоди одного з батьків / Н. В. Шепелева В. А. Капустинський // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2012. – №3. – С.147-162.

Нормативно-правові акти та судова практика

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44.- Ст. 356.

4. Про практику розгляду судами справ про встановлення неправильності запису в актах громадянського стану: Постанова Пленуму Верховного Суду

України № 12 від 7 липня 1995 г. – Постанови Пленуму Верховного Суду України 1972–2002: Офіц. вид. / За заг. ред. В.Т. Маляренка. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – С. 219.

5. Про види заробітку (доходу), що підлягають облікові при відрахуванні аліментів: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 р. № 146.

6. Про затвердження Порядку здійснення добровільного медичного обстеження осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 р. № 1740 // Комп'ютерна правова система „Ліга: Закон”, „Нормативно-правові акти України” та ін.

7. Про органи реєстрації актів громадянського стану: Закон України від 24.12.1993 р. № 3807–ХІІ // Комп'ютерна правова система „Ліга: Закон”, „Нормативно-правові акти України” та ін.

8. Про порядок зміни, доповнення, поновлення та анулювання записів актів громадянського стану: Положення, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 29.09.2002 р. № 86/5 // Комп'ютерна правова система „Ліга: Закон”, „Нормативно-правові акти України” та ін.

9. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 № 11 // Комп'ютерна правова система „Ліга: Закон”, „Нормативно-правові акти України” та ін.

10. Про практику розгляду судами справ про встановлення неправильності запису в актах громадянського стану: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.07.1995 р. № 12 – Постанови Пленуму Верховного Суду України 1972–2002: Офіц. вид. / За заг. ред. В.Т. Маляренка. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – С. 219.

11. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 5 // Комп'ютерна правова система „Ліга: Закон”, „Нормативно-правові акти України” та ін.

12. Правила реєстрації актів громадянського стану в Україні: Затверджено наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5 // Комп'ютерна правова система „Ліга: Закон”, „Нормативно-правові акти України” та ін.

13. Уголовный процессуальный кодекс Украины /пер. Фокина Л.И. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України».- Х.: Одиссей, 2012. – 384 с.

13. Інформаційні ресурси

1. HELIX
2. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. <http://www.nbu.gov.ua/>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Сума балів за всі види навчальної роботи	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	Для заліку
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
75-81	C		
67-74	D	Задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни